

1. JAZYK A KOREJŠTINA

Michal Utíkal

Lingvistika je věda, jejímž předmětem studia je *jazyk*.¹ Jazyk náleží k distinktivním rysům každého individuálního *etnika*, skupině lidí mající společný původ, kulturní znaky, tradice a mentalitu, a svou funkcí, především jako komunikačního kanálu, identifikuje a váže jeho mluvčí po celém světě, ať už je jejich projekcí politická instituce (např. stát, království), nebo při minoritním zastoupení, jedna z národnostních menšin, podílející se v jejím rámci na běžném životě.

Korejština je národním jazykem na Korejském poloostrově,² vystupujícím z kontinentální Asie do Pacifického oceánu východoasijského regionu. Poloostrov sám je obklopen z východu Východním mořem (동해), Východočínským mořem na jihu (동중국해) a Žlutým mořem (서해/황해) ze západu; v jejichž vodách se nachází 3579 ostrovů. Rozloha poloostrova je 220 847km², z toho: 120 540km² náleží severní a 99 646km² jižní části.³ Téměř 70% povrchu je tvořeno horami s nejvyšší horou Paektu-san (백두산, 2744m. n. m.) na hranicích Severní Koreje a Mandžuska. Ve zdejším klimatu hraje svou roli východoasijský monzun (장마철), který přináší, z většiny ročních srážek, téměř polovinu během letních měsíců. Dohromady tu jsou nějaké tři tisíce biologických druhů, avšak v kopcovitém, typicky borovicemi⁴ zalesněném terénu, tradičního „vládce“ přírody - tygra, díky vysoké industrializaci, již nepotkáte.⁵

Po druhé světové válce byla, zásahem vítězných velmocí, do té doby jednotná země, byť pod nadvládou imperiálního Japonska, rozdělena na severní a jižní část. Severní ve sféře vlivu bývalého Sovětského svazu, jižní per contra s výsadním postavením USA; na těchto územích pak ustanovena socialistická KLR (조선민주주의인민공화국), hraničící na severu s Čínou a Ruskem a demokratická Korejská republika (대한민국). Když na této situ-

1. Abstraktní systém jazykových jednotek znakové povahy a pravidel jejich využívání, včetně normy a modelů tohoto užívání. Jazyk (langue) společně s mluvou (parole) tvoří řeč, tj. obecná schopnost jazyka umožňující jeho realizaci v mluvě. Ta je v závislosti na úhlu pohledu, mezi jinými i následující: 1) Produkce a percepce, jedno bez druhého nemá smysl a obojí umožňuje jazyk, nehledě na rámec, ve kterém ke komunikaci dochází. Navíc: 2) Má povahu individuální a sociální, jež jsou navzájem neoddělitelné. Jedinec sám jazyk ovlivnit nemůže, osvojuje si ho díky zavedeným konvencím ve společnosti. Jazyk sám je nehmotný, přetrvává jen v myslích mluvčích a není možné ho kompletně studovat v diachronním pohledu. A dále pak: 3) V každém okamžiku je aktuální institucí i produktem minulosti.

2. Na severu se nazývá Čosŏn-pando (조선반도), na jihu pak Han-pando (한반도).

3. Česká republika se oproti Jihokorejské rozprostírá na srovnatelné ploše 78,866km², hustota osídlení, je však v porovnání s ní téměř čtyřnásobně menší, stejně jako hrubý domácí produkt, který nepřesahuje 4.8 podílu korejského.

4. Borovice (서나무) je tradiční rostlinou korejské historické prózy.

5. Vlastně tomu není tak dávno, kdy jste tu tygra ve volné přírodě mohli zahlédnout. Poslední potvrzený záznam o jeho pozorování se datuje do roku 1946 v Národním parku Sŏrak-san (설악산천연보호구역). Motiv tygra jde napříč lidovými pořekadly a hraje důležitou roli v legendě o zrození zakladatele prvního korejského království Ko-Čosŏn (거조선, 古朝鮮, 2333 - 108 před n. l.) praotce Tanguna (단군, 檀君), srov. praotec Čech.

aci nic nezměnila ani Korejská válka v letech 1950-1953, poloostrov nadále zůstává rozdělen demilitarizovanou zónou na 38. rovnoběžce.

Obrázek 1: Korejský poloostrov

Celková populace korejské pevniny činí zhruba 70mil., z toho 47mil. náleží k jižní,⁶ 23mil. k severní části⁷ a společně s četnými komunitami v zahraničí, tudíž na světě v celkovém počtu mluvčích, zabírá dvanácté místo s jejich odhadovaným počtem 86mil.

Souhrnně všechny příslušníky korejského etnického původu žijící vně Korejského poloostrova nazýváme Korejskou *diasporou*. Důvodů k emigraci, ať už politických, historických nebo ekonomických, bylo v minulosti mnoho a často vedly i k masovému, dobrovolnému či nucenému stěhování do různých částí světa.

Významná korejská menšina, čítající asi 2 miliony občanů, se nachází v Číně, kde tvoří třináctou nejpočetnější menšinu v zemi. Přestože existují záznamy o přesunu obyvatel mezi sousedními zeměmi, datované do vlád čínských dynastií Čching, Ming a Jüan i dříve, první početnější vlna přistěhovalců přichází z ekonomických pohnutek po zrušení zákazu imigrace v roce 1875. Strukturálními změnami ve světovém řádu na přelomu století a rostoucím bojem světových velmocí⁸ o kolonie, o získání vlivu nad formující se nerozvinutou a periferní zemí, bylo definitivně rozhodnuto *Japonskou anexí* v roce 1910. V té době množství Korejců v severovýchodní Číně, tj. oblastech bývalého Mandžuska Chej-lung-ťiang, Ťi-lin a Liao-ning, čítalo až 100 tisíc občanů. Ve stejném roce mnoho farmářů ztratilo právo na své pozemky a místo práce pro jejich nové vlastníky - Japonské přistěhovalce, raději proto volilo přesun do Mandžuska, vytvářeli zde centra proti-japonského odboje a jejich počet roku 1930 čítal na 600 tisíc dobrovolných přistěhovalců i uprchlíků. Po Ruskem prohrané válce a Ruské revoluci v roce 1917, byl na tomto území v roce 1937 ustanoven, za podpory bývalých čínských úředníků dynastie Čching, Japonci ovládaný Mandžuský stát v čele s Pchu I, posledním čínským císařem této dynastie i vůbec. Ke kultivaci severních oblastí a tvorbě pro-japonského Mandžuska byl vytvořen plán, sestávající se z tzv. „dobrovolníků“ a „jed-

6. Odhad pro rok 2005, Korejská statistická informační služba: <http://www.kosis.kr>.

7. Přesné údaje nejsou známy, zdroj: <http://www.cia.gov>.

8. O vliv nad Koreou soupeřilo Rusko s Japonskem. Čína per partes ztratila území intervencí Německa, Velké Británie a Francie, USA pak získala Filipíny.

notek“. Každému z nich byla přidělena oblast k obhospodaření a někdy docházelo k přesunutí celých vesnic. Nová sídliště pak nebyla o mnoho více než koncentračními tábory; zatímco muži byli nuceni vstoupit do japonské armády⁹ a ženy pracovaly jako jap. ianfu (srov. kor. *ianbu*, 위안부) tzv. „comfort women“. Po roce 1949 se někteří vrátili zpět na Korejský poloostrov, většina přesto zůstala v Číně a roku 1952 byla na hranicích se Severní Koreou ustanovena Korejská autonomní prefektura Jōnbjōn (연변). Nadále zde přetrvává národní svébytnost a korejský jazyk, nápisy jsou psány bilingválně a vyučuje se na korejských školách až po univerzitní stupeň, přestože studentů od devadesátých let, i přes zlepšující se životní podmínky, ubývá a společně s rozvojem čínsko-korejských vztahů, mnoho z nich odchází do Jižní Koreje za práci a pohodlným životem. Ti co zůstávají, volí lepší předpoklady pro kvalitní vzdělání absolvováním čínských škol. Změnami v čínské společnosti zde probíhá evidentní směřování s čínskou populací. Na druhou stranu se strmým ekonomickým růstem a nízkými životními náklady v nově vzniklých komunitách v Pekingu, Šanghaji či Čching-tao, narůstá počet korejských zaměstnanců, původně přidělených na krátkodobý kontrakt, setrvávajících s rodinami i po jeho skončení, využívající obchodních příležitostí a levného multilingválního vzdělání pro své děti. Poslední část pak tvoří severokorejští uprchlíci, pro které v případě neúspěšného pokusu o proniknutí do Korejské republiky, je často splnutí s místní komunitou jedinou alternativou, jak nebýt deportován zpět a čelit téměř jistému trestu smrti pro sebe i rodinné příslušníky. Všechny čínské občany s korejskými předky v Číně nazýváme *Čosōn-čok* (조선족), v Koreji pak čínské Korejce (한국계 중국인).

Historicky mladší, v současnosti však počtem srovnatelná s čínskou, je populace korejských Američanů (한국계 미국인), nacházející se v oblastech Los Angeles, New York, Chicago, Washington, D.C. a další. První přistěhovalci dorazili na Havaj americkou lodí SS Galeic roku 1903, a společně s dalšími vlnami, do dvou let přesáhli počtu 7 tisíc zdravých a manuálně zručných osob. Velký vliv na průběh imigrace měly aktivní křesťanské misie; ty pomohly zřídit první imigrační úřad, zajišťovaly nezbytná povolení, ale také samotný proces rekrutování. Pro americké farmáře, z nichž mnozí sami byli křesťané, zajišťovaly levnou pracovní sílu na cukrové plantáže. Mnoho z těchto dělníků prošlo konverzí ke křesťanství již před transportem, někteří pak později pod vlivem boha hlásajících kolegů a aktivně se podíleli na budování kostelů a misií. S obsazením Koreje v roce 1910 ztratili možnost vrátit se do rodné vlasti, a za jejího trvání prakticky ustala veškerá imigrace. V té době také byli nedostatkem manželek strádající dělníci často nuceni uchýlovat se k pohlednicovým sňatkům. Ta znovu začala až po konci Korejské války v roce 1953, kdy většinu přistěhovalců tvořily manželky amerických vojáků, adoptovaní váleční sirotci či mladí lidé přicházející za vzděláním. Se zrušením imigračních kvót pro asijské země v roce 1963 se korejská minorita stala nejrychleji rostoucí minoritou v zemi. S křesťanstvím, jakožto hlavním médiem korejské kultury, věřící jsou i nadále velmi aktivní, v kostelech probíhá víkendová výuka korejštiny, mše jsou vedeny bilingválně a je vydáván korejský tisk. V dobách okupace též byly centry nacionalistických hnutí, zvláště poté co roku 1913 Rhee Syngman, budoucí první prezident Korejské republiky, přijel na Havaj. Korejští studenti často tvoří významné menšiny na prestižních amerických univerzitách, jejichž vzdělání je vysoce ceněno při budování sociálního statusu, s jehož absencí dochází k potencionálnímu omezení budoucího kariérního rozvoje.

Korejská emigrace na ruský Dálný východ oficiálně začala po Pekingské dohodě mezi Čínou a Ruskem, poté co se v roce 1860 Rusko stalo novým sousedem tehdejší korejské říše Čosōn. Přírodní pohroma v roce 1869 přinutila první z nich k překročení řeky Tuman-naji na korejsko-ruských i mandžusko-ruských hranicích a do roku 1920 jejich počet dosáhl

9. Odhaduje se, že během okupace bylo odvedeno do armády 5.4mil. Korejců.

250 tisíc občanů. Zpočátku motivováni ekonomickým úpadkem, útlakem a nízkým statusem dělníka, později pak, stejně jako v případě korejských přistěhovalců do Mandžuska, útekem před hladem nebo opresí Japonského protektorátu. Se souhlasem ruské vlády se jim úspěšně dařilo asimilovat do ruské společnosti a mnoho z nich získalo ruské občanství. Poté co Rusko prohrálo válku nad Japonskem v roce 1907, se též zapojovali v silném proti-japonském odboji. Těsně před 2. světovou válkou vznikla početná korejská komunita na ostrově Sachalin, skládající se z Japonci deportovaných dělníků, využívaných k práci v uhelných dolech. V roce 1937 bylo mnoho z ruských dálně-východních Korejců násilně deportováno Josefem Stalinem do regionu centrální Asie (Kazachstán, Uzbekistán...), oficiálně díky podezření z infiltrace japonskými zvědy v hraničních oblastech. Současné generace sovětských Korejců - *Korjo-saram* (고려사람), také díky někdejší politické represi a zákazu používání rodného jazyka, jeho schopnost postupně ztratila a stejně jako v případě čínských kolegů, se při hledání živobytí často uplatňují v Jižní Koreji. Celkový počet etnických Korejců v Rusku a bývalém Sovětském svazu je odhadován na 500 tisíc obyvatel.

Patrně největšímu antagonismu a diskriminaci museli čelit japonští Korejci *Zainiči* (在日コリアン). Termín *Zainiči* znamená „zůstat v Japonsku“, a jeho subjekty korejského etnika tvoří jedinou významnou menšinu v zemi, i přestože ještě v roce 1980 japonská vláda hlásala výlučně homogenní společnost a vyžadovala japonské jméno k získání občanství. Z pár studentů před rokem 1910 se během okupace rychle stala početná menšina;¹⁰ mnozí volili únik před rasovou inferioritou v protektorátu, jen aby čelili apartheidu na japonských ostrovech, dalších 670 tisíc lidí sem bylo deportováno pro uspokojení poptávky po chybějících dělnících. V této době se také formoval novodobý japonský nacionalismus, na základě vládou živěné ideologie rasové nadřazenosti, hegemonie nad ostatními asijskými národy a prakticky jediným způsobem, jak se začlenit do japonské společnosti, bylo totální zapuzení genealogie a splynutí, též skrze manželství. Jejich počet v roce 1945 činil 2.4 mil., i když mnoho z nich zemřelo při práci v nehumánních podmínkách nebo při americkém bombardování. Po konci války jich tu zůstalo na 650 tisíc a byli vystaveni silnému rasovému nesnášenlivosti. Se zánikem říše Čosŏn, přirozeně vyvstala potřeba obnovení státní příslušnosti a komunita se dále štěpila nejenom na (a) ty přijímající jihokorejské občanství (재일 한국인), podporované v roce 1946 založenou organizací Unie korejských občanů v Japonsku (Mindan, 재일본대한민국민단) a (b) ty přijímající severokorejské občanství (재일 조선인),¹¹ zastupované opoziční Asociací severokorejských občanů v Japonsku (Čchongrjŏn, 재일본조선인총련합회) vzniklou v roce 1955, ale též (c) ty přijímající japonské občanství nebo (d) ponechávající si občanství zaniklé říše. Zpočátku aktivnější pro severní organizace Čchongrjŏn s finanční dotací severokorejské vlády budovala školy (nyní 260 a jedna univerzita) vyučující v korejském jazyce se silnou ideologickou propagandou, symbolizující obrázek Velkého vůdce Kim Ir-sena (김일성) a Milovaného vůdce Kim Čong-ila (김정일) v každé třídě. Její členové byli odrazováni od ucházení se o japonského občanství a účastnili se kontroverzních proti japonským aktů, jako podezření ze špionáže a nelegálního transferu prostředků do komunistického státu. Současně byli podněcováni k získání severokorejského občanství a nějakých 90 tisíc sem bylo, i s japonskými rodinami, pozváno. Hledající tzv. „Ráj na Zemi“, se dočkali pouze nedůvěry a šikany režimu, načež stěhování rázem ustalo. V dnešní době, se značnou prosperitou asijského draka, se k jihu hlásí až 65% *Zainiči*, z celkového počtu 600 tisíc obyvatel nacházejících se ve městech Ósaka, Tokio, Kóbe, Nagoja, aj.

Základy koreanistiky v České republice byly položeny v padesátých letech minulého

10. V současné době tvoří 1% japonské společnosti.

11. Z nichž paradoxně většina pocházela z jihu poloostrova.

století, za přispění ojedinělých vědeckých stáží na severu poloostrova, jediné přístupné části Koreje své doby. Po roce 1989 stále častěji docházelo ke kulturnímu a obchodnímu styku naopak s částí jižní, co se týká dohod o obchodní a ekonomické spolupráci (1990), zrušení vízové povinnosti (1994), aj. Jižní Korea se záhy stala silným obchodním partnerem, s od roku 2006 nezanedbatelnými investicemi v oblasti automobilového průmyslu, soustředěného do Moravskoslezského kraje, podporující nezaměstnanost a vzájemnost kulturního obohacování. Koreanistika má v českých krajích poměrně skromnou tradici, Česko si naopak v korejských očích udržuje vysoké renomé, třebaže z pouhých 50 Čechů trvale přebývajících v Koreji, jsou většina mnichové či sportovci. O to více budme vděční a vítáme dynamicky se utvářející komunitu českých Korejců tohoto regionu, čítající v roce 2008 přes tisíc korejských zaměstnanců.

Rejstřík

Čosŏn-čok, 3
diaspora, 2
etnikum, 1
japonská okupace, 2
jazyk, 1
korejština, 1
korjo-saram, 4
lingvistika, 1
üanbu, 3
zainiči, 4

Bibliografie

Čermák, F. (2004). Jazyk a jazykověda. Praha: Karolinum.
National Commission for UNESCO. (2004). Anthology of Korean Studies, Volume V - Korean History: Discovery of Its Characteristic and Developments. Seoul: Hollym.
Lankov, A. (2007). The dawn of modern Korea. Seoul: EunHaeng NaMu.
Pucek, V. (2005). Gramatika korejského jazyka. Praha: Karolinum.
Saussure, F. d. (2007). Kurz obecné lingvistiky. Praha: Academia.